

תפיסת הרשע בבודהיזם: בורות של כסיל

ריקה אור

על פי הפילוסופיה הבודהיסטית לרשע אין קיום בפני עצמו. הרשע הוא אחד מן התענועים המשטים בנפשו של מי ש"לא התעורר", כלומר לא הגיע אל אותה מודעות פנימית נשגבת המאפשרת לו להיות "מואר". אין הכוונה לבורות, או נבערות, במונח המערבי מודרני המוכר לנו, אלא לסוג של "תרדמה" המונעת מהאדם לראות את טבעם האמתי של דברים, את המציאות כפי שהיא. במאמר אגע במושגים אלה ואנסה לתת תובנה מסוימת לגבי תפיסת הרוע הבודהיסטית.

"הכסיל העושה רע מתוך בורותו": דע, הו אדם, שהיעדר שליטה עצמית הוא מקור למעשים רעים. אל תיתן לרדיפת בצע לרוע לגרוך אותך לסבל. רעיון זה יורחב בהמשך המאמר.

מבורות לנאורות

מקורה של תפיסה זאת באיש המכונה הבודהה. הוא חי בהודו במאה השישית לפנה"ס, וסיפוריו הם הבסיס האותנטי לכל הפילוסופיה הבודהיסטית העתיקה ובת ימינו. האיש הזה הגיע ל"הארה" זו בדבר ה"אמת". זה קרה באמצע חייו, לאחר שיצא מהבועה הסטרילית המושלמת שהייתה ביתו ומשפחתו בטולי הדאגה, ונחשף אל עולות העולם האמתי. הוא נתקל באנשים שחווים כה מעט נחת, שעסוקים רוב חייהם במרדף נואש אחרי כל מה שלא יוכלו להשיג; הם נכנעים לתשוקותיהם ולרגשותיהם היצריים, מנסים נואשות לספק את צורכיהם הגשמיים אך כמעט תמיד הם נכשלים. בשל כך הם חווים סבל מתמיד, תחושת ריקנות, תסכול וחסר. הבודהה הבין שהדרך לצאת מן הסבל נעוצה דווקא בנכונות לחוות אותו ומתוך הסבל עצמו – להגיע אל יכולת החמלה האנושית. הוא עצמו, על פי סיפורי המסורת הבודהיסטית, הגיע אל אותה הארה התעוררות לאחר שישב ימים רבים תחת עץ ובילה את זמנו בתנאי סיגוף מחמירים במיוחד, במדיטציה ובהתבוננות אל תוך נפשו. הוא גילה שהוויתור על הנאות החיים הוא זה המביא לשחרור ולשלווה אמיתית. הוא גם גילה שהתבוננות פנימית מביאה ליכולת לראות את האמת כפי שהיא, מעבר לעולם התופעות. ומעל לכול, הוא גילה שמתוך הסבל אפשר

משמעות הנבערות

מטרת המאמר היא להראות את תפיסת הרשע בבודהיזם. לצורך כך יינתן הסבר קצר לגבי מספר מושגים כלליים בתפיסה הבודהיסטית. בנקודה זו חשוב להדגיש, שעצם הניסיון להסביר, להגדיר, לתת משמעות – חוטא במקצת למהות האמתית של הבודהיזם, שמשמעה היכולת לראות מעבר לעולם התופעות המוחשיות, היכולת לראות את המציאות כפי שהיא: לא יותר. לא פחות.

על פי הבודהיזם, אדם נבער או כסיל, הוא אדם אשר תפיסת המציאות שלו ניזונה אך ורק מן התופעות המוצקות והקבועות. הכוונה לכך שאין האדם "יודע" (משמע: רואה, חושב ותופס) דברים אלא באמצעות חושים, רגשותיו, יצריו וכדומה. החושים, הרגשות ואף היצר אמנם מסבים לאדם תחושה כלשהי של שביעות רצון רגעית, אולם זו נעלמת עד מהרה ובמקומה מגיע הסבל – אותם אי-נחת, מצוקה, תסכול ומרירות הנובעים מן הידיעה השגויה. על פי האמונה הבודהיסטית אפשר לשים קץ לסבל, שכן דווקא מתוך הסבל ומצוקת הקיום האמתית, יכול אדם "להתעורר" – להתבונן אל תוך עצמו, להגיע למצב של תודעה טהורה, להבין את הדברים כפי שהם. הרי בבודהיזם, ה"אמת" אינה קיימת. אין היא קבועה ויציבה, אין דבר שניתן להגדירו כ"אמת" מוחלטת ואובייקטיבית. האמת הבודהיסטית היא אותה הוויית "אמת" שמשמעותה הבנת ההשתנות האינסופית, היא עצמה השתנות אינסופית.

באחת מן האמיתות המופיעות בספר האמת שנכתב, על פי האמונה, מפי הבודהה עצמו, יש התייחסות ישירה לנושא

